

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ БРІКС І ШОС ТА ЇХ МІСЦЕ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ

Х. Є. Кошелєва,
здобувач

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
kosheleva7744@yandex.ua

У статті Х. Є. Кошелевої «Порівняльна характеристика діяльності БРІКС і ШОС та їх місце на світовій арені» представлені результати вивчення діяльності ШОС і БРІКС та порівняльна характеристика їх сфер діяльності. БРІКС (BRICS) – це міжнародне угруповання, до складу якого входять п'ять країн, що найбільш швидко розвиваються, Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка. На п'ять країн БРІКС припадає четверта частина земної поверхні, 40 % світового населення і 15 % світової торгівлі. В свою чергу, Шанхайська Організація Співробітництва сьогодні охоплює значну територію Азійського континенту. На відміну від ШОС, БРІКС не є міжнародною міжурядовою організацією, в її основі не лежить установчий договір. Як для БРІКС, так і для ШОС загальним напрямом виступає діяльність в економічній сфері. Представники країн регулярно беруть участь у різних міжкраїнових ініціативах, в рамках яких обговорюють найбільш актуальні питання світової економіки та світової політики. Країни БРІКС і ШОС намагаються посилити взаємодію в галузі освіти. БРІКС підкреслюють важливість розвитку освіти, а також ефективність та соціальну значущість інвестицій в дану сферу. Так, ШОС створили свій університет, який прийняв перших студентів-магістрів у вересні 2010 року. Крім посилення своїх позицій в МВФ, країни БРІКС намагаються зміцнити вплив у рамках ООН та ОЕСР. Діяльність Шанхайської Організації Співробітництва в Центрально-Азійському регіоні перетинається з діяльністю багатьох міжнародних структур за своїми основними напрямками.

Ключові слова: БРІКС, ШОС, міжнародні організації, інтеграційні процеси, банк розвитку, саміт, Центрально-Азійський регіон.

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА БРИКС И ШОС И ИХ МЕСТО НА МИРОВОЙ АРЕНЕ

В статье К. Е. Кошелевой «Сравнительная характеристика БРИКС и ШОС и их место на мировой арене» представлены результаты изучения деятельности ШОС и БРИКС, а также сравнительная характеристика их сфер деятельности. БРИКС (BRICS) – это международная группировка, в состав которой входят пять стран, наиболее быстро развивающихся Бразилия, Россия, Индия, Китай, Южно-Африканская Республика. На пять стран БРИКС приходится четвертая часть земной поверхности, 40 % мирового населения и 15 % мировой торговли. В свою очередь, Шанхайская Организация Сотрудничества сегодня охватывает значительную территорию Азиатского континента. В отличие от ШОС, БРИКС не является международной межправительственной организацией, в ее основе лежит договор. Как для БРИКС, так и ШОС общим направлением выступает деятельность в экономической сфере. Представители стран регулярно участвуют в различных межстрановых инициативах, в рамках которых обсуждаются наиболее актуальные вопросы мировой экономики и мировой политики. Страны БРИКС и ШОС пытаются усилить взаимодействие в области образования. БРИКС подчеркивают важность развития образования, а также эффективность и социальную значимость инвестиций в данную сферу. Так, ШОС создали свой университет, который принял первых студентов-магистров в сентябре 2010 года. Кроме усиления своих позиций в МВФ, страны БРИКС пытаются укрепить влияние в рамках ООН и ОЭСР. Деятельность Шанхайской Организации Сотрудничества в Центрально-Азиатском регионе пересекается с деятельностью многих международных структур по своим основным направлениям.

Ключевые слова: БРИКС, ШОС, международные организации, интеграционные процессы, банк развития, саммит, Центрально-Азиатский регион.

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF BRICS AND SCO: THEIR PLACE ON THE WORLD STAGE

The article by Kristina Kosheleva «Comparative characteristics of BRICS and the SCO and their place on the world stage» presented results of study of SCO and BRICS and comparative characteristics of their areas. BRICS (BRICS) is the international group, which includes five of the most rapidly developing countries such as Brazil, Russia, India, China, South Africa. The five countries occupy a quarter of the Earth's surface, 40% of the world population and 15% of world trade. In turn Shanghai Cooperation Organization now covers large area of the Asian continent. Unlike SCO, BRICS is not an international intergovernmental organization. It is not based on its articles of incorporation. As for BRICS and SCO the general direction stands the activity in the economic sphere. Representatives of countries regularly participate in various interstate initiatives to discuss the most pressing issues of the world economy and world politics. Countries of BRICS and SCO are trying to enhance cooperation in the field of education. BRICS emphasize the importance of education as well as efficiency and social importance of investment in this sector. SCO created its university, which received the first students - Masters in September 2010. In addition to strengthening their positions in the IMF, countries in BRICS are trying to strengthen their influence in the UN and OECD. The activity of the Shanghai Cooperation Organization in Central Asian region overlaps with the activities of many international organizations in their main directions.

Key words: BRICS, development Bank, international organizations, integration processes, SCO, the summit of the Central Asian region.

Початок ХХІ століття ознаменувався настанням нового етапу глобалізації, результатом якого стало виникнення нових центрів сили. Основою нового світового порядку стає поліцентрична система, ключовим фактором якої є домінування колективних інтересів держав над національними. Зростання взаємозалежності світу, виникнення і загострення

глобальних проблем надзвичайно збільшили потреби в посиленні багатостороннього співробітництва і сприяли розширенню його сфер. Сьогодні це вже не тільки питання торгівлі, митних правил або пересування капіталу, але і завдання, пов'язані з врегулюванням міжнародних кредитно-грошових відносин, реорганізацією боргів розвинених країн і т. д. [18].

Для вирішення зазначених проблем створено безліч формальних та неформальних міжнародних організацій, таких як: Шанхайська організація співробітництва, група країн БРІКС, НАФТА, Євросоюз, Група двадцяти, Паризький клуб кредиторів і багато інших.

Теоретичну і методологічну основу дослідження склали праці зарубіжних вчених, таких як Джим О'Ніл, Пітер Хавлік, В. М. Давидов, В. А. Луков, Г. Д. Толорая, А. І. Нікітін та інші. Серед українських вчених можна відмітити А. П. Голікова, А. А. Архангельську, В. І. Сідорова та інших. Таким чином, основною метою статті є дослідити діяльність міжнародних організацій на прикладі ШОС і БРІКС та виявити спільні та відмінні риси функціонування. БРІКС (BRICS) – це міжнародне угруповання, до складу якої входять п'ять країн, що найбільш швидко розвиваються, Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка. Використання аббревіатури БРІК було вперше запропоновано в 2001 році аналітиком банку «Голдмен енд Сакс» Джимом О'Нейл. У лютому 2011 року, в зв'язку з приєднанням до угруповання Південно-Африканській республіці, замість БРІК стало використовуватися скорочення БРІКС [17].

Країни, що входять в БРІКС, об'єднують найбільш високі темпи зростання серед країн, що розвиваються, а також зростаючий вплив на світовій арені. Сьогодні БРІКС активно розвивають співпрацю в галузі економіки, фінансів і торгівлі. За останні 10 років сукупний економічний ріст розвинених країн склав близько 60 %, в той час як економіки країн БРІКС виросли в 4,2 рази. Згідно з визнанням Джима О'Нейла, навіть найоптимістичніші прогнози не припускали такого значного і швидкого зростання. Згідно з прогнозами Світового Банку, очікується, що до 2025 року розмір економік країн БРІКС буде еквівалентний половині економік Великий Шістки, а до 2040 перевищить їх [16].

На п'ять країн БРІКС припадає четверта частина земної поверхні, 40% світового населення і 15 % світової торгівлі. Номінальний ВВП БРІКС становить близько 18,5 % (з урахуванням ПКС – 26,7 %) загальносвітового показника [15]. На країни об'єднання також припадає приблизно 13 трлн дол. виробництва ВВП на рік, що дорівнює 21 % світового виробництва [10]. У свою чергу, Шанхайська Організація Співробітництва сьогодні охоплює значну територію Азіатського континенту. Багатостороння регіональна структура має значний потенціал: площа держав-членів (Казахстан, Китай, Киргизія, Росія, Таджикистан і Узбекистан) приблизно 30 млн 189 тис. км² або 3/5 площі Євразії, населення становить 1 млрд 455 млн осіб. Крім того, країни володіють потужними економічними ресурсами [13]. Інституційному закріпленню Шанхайської Організації Співробітництва як міжурядової регіональної організації передувала спільна діяльність країн так званої «Шанхайської п'ятірки» на тлі рішення прикордонних питань КНР з Росією, Казахстаном, Киргизією і Таджикистаном, а також активного розвитку двосторонніх відносин

чотирьох країн. Основою створення Шанхайської Організації Співробітництва послужило прагнення держав на оновленій колективній основі протистояти загрозам безпеки на тлі потреби створення регіонального центру, який міг би гарантувати військово-політичну безпеку в регіоні. На відміну від ШОС, БРІКС не є міжнародною міжурядовою організацією, в її основі не лежить установчий договір, у БРІКС немає штаб-квартири, секретаріату, бюджету і т. д. БРІКС являє собою сучасну форму інституціонального міжнародного співробітництва і стоїть в одному ряду з Великою Вісімкою, Групою 77 [1].

Як для БРІКС, так і для ШОС загальним напрямом виступає діяльність в економічній сфері. Представники країн регулярно беруть участь у різних міжкраїнових ініціативах, в рамках яких обговорюють найбільш актуальні питання світової економіки та світової політики. Починаючи з 2009 року, країни БРІКС проводять щорічні саміти на рівні глав держав, для того щоб проаналізувати процес розвитку світової економіки та політики, а також зміни, що відбулися за рік. Важливим кроком на шляху до подальшої співпраці країн стала спільна заява країн БРІКС про бажання відійти від використання долара у взаємних розрахунках на користь національних валют. Також країнами БРІКС неодноразово піднімалися питання про створення альтернативної резервної валюти, а також єдиної наднаціональної валюти. Однак ці плани поки залишаються нереалізованими. Основною причиною цього є залежність валют країн БРІКС від американського долара і недостатній рівень взаємодії у фінансовій сфері. Група країн БРІКС мають намір створити власний Банк Розвитку, основними цілями створення якого є фінансування проектів у галузі інфраструктури, а також сприяння стабільному зростанню економік країн, що розвиваються та країн БРІКС. Крім цього, функціонування такого банку сприятиме зміцненню позицій БРІКС по відношенню до країн.

Крім рішень, що стосуються установи Банку Розвитку, важливим досягненням країн БРІКС стало підписання угоди між Бразилією та Китаєм, що передбачає використання у взаємній торгівлі національних валют. Дана угода дозволить країнам здійснювати значну частину торгових операцій без використання долара, що є дуже важливим кроком на шляху до досягнення однієї з ключових цілей БРІКС: усунення долара з процесів взаємодії між країнами БРІКС.

У той же час питання економічної взаємодії в рамках ШОС обговорюються на Раді глав держав-членів ШОС, Раді глав урядів, Раді національних координаторів, в рамках роботи Спеціальних робочих груп. На сьогоднішній день реалізується низка проектів.

Проект «Організація транскордонного взаємодії з використанням електронного цифрового підпису держав-членів ШОС» був розроблений з метою переходу на більш високий рівень розвитку торгово-економічного співробітництва. В області розвитку транспорту здійснюється будівництво автомобільних доріг,

перевантажувального терміналу для організації перевезень. З російською участю реалізується низка технічних проєктів по спорудженню чотирьох теплоелектростанцій (найбільша Тяньваньська ТЕС) на території Китаю, реконструкція металургійного комбінату.

Співпраця в галузі інвестицій в рамках ШОС здійснюється у вигляді двосторонніх угод. Наприклад, в Узбекистані ведуть роботу 1273 підприємств за участю інвесторів ШОС, з них 246 підприємств із 100 % іноземним капіталом [3].

Таким чином, перспективними напрямками економічної взаємодії є транспорт, енергетика та природокористування. Інституалізація та остаточне оформлення всіх механізмів і можливих варіантів співпраці в економічній сфері на цей час остаточно не завершено. Окрім співробітництва ШОС в економічній сфері, в Хартії зафіксовано, що співпраця в гуманітарній області є одним з пріоритетних завдань організації. Найбільш затребуваними напрямками в культурно-гуманітарній сфері діяльності є наука, освіта, культура, спорт, комунікації [4]. Країни-учасниці мають величезний духовно-історичний та географічний потенціали для взаємодії. Виходячи з цього, ШОС володіє унікальними умовами для сприяння обміну і співробітництву з напрямку розвитку зв'язків між націями регіону.

Крім цього, країни БРІКС і ШОС намагаються посилити взаємодію в галузі освіти. БРІКС підкреслюють важливість розвитку освіти, а також ефективність та соціальну значущість інвестицій в дану сферу: інвестиції в освіту доповнюють інвестиції у фізичний капітал сприяють прискореному економічному розвитку країни. Також країни БРІКС беруть участь у низці освітніх проєктів та інвестують на потреби освіти в країні з низьким рівнем доходу. Серед основних цілей виділяється зміцнення зв'язків між ВНЗ країн БРІКС, визнання країнами дипломів і вчених ступенів один одного і створення загального інформаційного простору. В свою чергу, ШОС створили свій університет, який прийняв перших студентів-магістрів у вересні 2010 року [5].

Студенти будуть навчатися в різних університетах протягом усього терміну отримання освіти. Кожна країна висуває від себе кілька головних вузів, які представляють кращі наукові школи. За свій університетський термін третину навчання студенти пройдуть в одній з країн-членів ШОС. Це дасть їм можливість глибше пізнати культуру інших етносів, перейнятися ідеями євразійського співробітництва. [6]. Що стосується співпраці з міжнародними організаціями, то крім посилення своїх позицій в МВФ, країни БРІКС намагаються зміцнити вплив у рамках ООН та ОЕСР. Сьогодні тільки Росія і Китай є постійними членами Ради Безпеки ООН. Решта країн БРІКС активно виступають за реформування ООН з метою його демократизації та підвищення ефективності. Щодо Організації економічного сприяння і розвитку (ОЕСР), то на даний момент жодна з країн БРІКС не стала її членом. Усі п'ять країн БРІКС беруть участь в

переговорах про їх включення в організацію. Однак ОЕСР прогнозує зниження темпів зростання економік Бразилії, Росії, Індії, Китаю та ПАР надалі, що значно знижує їх привабливість для організації [14].

Так, діяльність Шанхайської Організації Співробітництва в Центрально-Азіатському регіоні перетинається з діяльністю багатьох міжнародних структур за своїми основними напрямками. Відкритість союзу в напрямку розвитку співпраці з іншими міжнародними структурами була проголошена офіційно в Хартії ШОС. Організація, як крупна міжурядова структура, націлена на розвиток партнерських відносин з провідними міжнародними акторами в регіоні. Одним з ключових партнерів ШОС в регіоні є ООН. В офіційних заявах з боку держав-членів Шанхайської Організації Співробітництва наголошують особливу роль Організації Об'єднаних Націй у підтримці міжнародної безпеки. З 2004 року ШОС має статус спостерігача при Генеральній Асамблеї і тісно співпрацює з Економічною і соціальною комісією ООН для Азії і Тихого океану. Крім того, підтримуються інформаційні контакти з Секретаріатом ООН, здійснюється регулярний зв'язок з установами системи ООН, представленими в Пекіні [7]. Шанхайська Організація Співробітництва також взаємодіє з Євразійським економічним співтовариством (ЄврАзЕС). Членами останнього є країни, які беруть участь і в ШОС (Казахстан, Киргизія, Росія, Таджикистан і Узбекистан). ШОС підтримує контакти з Асоціацією країн Південно-Східної Азії (АСЕАН). На цей час АСЕАН являє собою одну з найбільш впливових в Азії регіональних організацій, що має п'ятисотмільйонним населення і охоплює більше 4,5 млн км² території [7]. Сферами співробітництва між ШОС і АСЕАН є боротьба з тероризмом, контрабандою наркотиків і зброї, відмиванням грошей та незаконною міграцією. Сторони домовилися співпрацювати у сфері економічного та фінансового співробітництва, туризму, охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів, у сфері енергетики. Таким чином, у вирішенні ключових питань сучасного розвитку учасники організації підтримують низку напрямків багатосторонньої діяльності в рамках Шанхайської Організації Співробітництва [12]. Подібно до ШОС, значна увага приділяється співпраці країн БРІКС в такій області, як продовольча безпека. В рамках БРІКС створена експертна робоча група по сільському господарству, на зустрічах якої обговорюються питання продовольчої безпеки, зокрема, стан аграрних секторів країн БРІКС, найбільш гострі проблеми, що існують по даному напрямку, а також відбувається обмін накопиченим досвідом. На п'ять країн БРІКС припадає близько 40 % населення і більше 30 % орних земель, вони виробляють в сукупності майже половину всього продовольства в світі, що робить даний напрямок взаємодії вкрай важливим і актуальним [18]. Під час конференції в Єкатеринбурзі в 2009 році Бразилія, Росія, Індія і Китай зробили спільну заяву щодо глобальної продовольчої безпеки. Взаємодія передбачалося по 4 ключових напрямках, а

саме: обмін досвідом, технологіями та інформацією, а також підтримка найбільш вразливих верств населення [9]. Таким чином, Бразилію, Росію, Індію, Китай і Південну Африку об'єднують спільні проблеми, що стосуються необхідності модернізації та економічного та соціального життя країн, найбільш серйозними з яких є висока інфляція і недостатньо розвинена інфраструктура, а країн-учасниць ШОС протистояння загрозам безпеці. На літо 2015 заплановані саміти ШОС і БРІКС в Уфі. Саміт БРІКС 2015 важливий насамперед тому, що держави почнуть обговорювати можливість створення резервної валюти (на саміті БРІКС в Нью-Делі група п'яти домовилася створити єдиний банк розвитку БРІКС і кредитувати один одного в національних валютах). У свою чергу, на саміт ШОС планується обговорення питання зміцнення ролі організації як ефективного механізму регіональної безпеки, запуску багатосторонніх економічних проєктів, зміцнити культурні та гуманітарні зв'язки [8].

На основі вищевказаного дослідження ми можемо виділити спільні та відмінні риси в історії створення ШОС і БРІКС. Угрупування країн БРІКС виникла на основі аналітичного звіту аналітика банку «Голдман енд Сакс», згідно з яким країни володіють найбільш високими темпами зростання серед

країн, що розвиваються. Тим самим Шанхайська Організація Співробітництва створена для протистояння загрозам безпеці та освіти регіонального центру, який міг би гарантувати військово-політичну безпеку в регіоні. Такі країни, як Росія і КНР входять в обидві організації. І БРІКС, і ШОС об'єднують значну частину земної поверхні, світового населення. Відмінним виступає і те, що на БРІКС також припадає 15 % світової торгівлі. ШОС, на відміну від БРІКС, є міжнародною міжурядовою організацією, яка має свій статут, установчий договір, штаб-квартиру, органи (ради, секретаріат і ін.). Отже, загальним напрямом діяльності ШОС і БРІКС є економічна сфера, оскільки БРІКС орієнтована на розвиток економічної політики. Що стосується ШОС, то країни взаємодіють у сфері безпеки, культурно-гуманітарній співпраці. Також, подібно до діяльності ШОС, БРІКС співпрацюють у сфері продовольчої безпеки. Угрупування співпрацюють з міжнародними організаціями. ШОС проводить спільну діяльність з організаціями, які більше орієнтовані на міжнародну безпеку, а саме ООН, ЕСКАТО, ЄврАзЕС, АСЕАН, СНД, ОДКБ, РАТС. В свою чергу БРІКС, в більшості випадків, співпрацюють з економічними організаціями, такими як МВФ, ОЕСР, а також з ООН.

Науковий керівник – к.е.н., доц. Н. І. Гончаренко

Література

1. Абашидзе А. Х. БРИКС – международная квазиорганизация? / А. Х. Абашидзе, А. М. Солнцев // Актуализация процесса взаимодействия стран БРИКС в экономике, политике, праве: сб. матер. Российского ун – та дружбы народов, юрид. фак-т; отв. ред. К. М. Беликова. – М.: РУДН, 2012.
2. Голиков А. П. География мирового хозяйства: уч. пособ. для высш. уч. завед. Ю. П. Грицак, Н. А. Казакова, В. И. Сидоров. – К., 2008. – 180 с.
3. Лукин А. В. Дальнейшее развитие ШОС: проблемы и рекомендации / Материалы Третьего заседания Форума ШОС / А. В. Лукин – М.: МГИМО (У) МИД России, 2008. – 400 с.
4. Лукин А. В. Шанхайская Организация Сотрудничества: проблемы и перспективы / А. В. Лукин. – М.: Международная жизнь. – 2004. – № 3. – С. 40 – 45.
5. Матвеев В. А. Экономическое сотрудничество стран – членов ШОС: энергетический аспект // Материалы Третьего заседания Форума ШОС / В. А. Матвеев. – М.: МГИМО (У) МИД России, 2008. – 27 с.
6. Медведев Н. П. Политическая регионалистика : учебник / В. А. Матвеев. – М.: Гардарики. 2002. – 176 с.
7. Никитин А. И. Сотрудничество ШОС с ОДКБ и другими международными организациями. Стратегические интересы основных международных акторов в Центральной Азии // Материалы Третьего заседания Форума ШОС / Никитин А. И. – М.: МГИМО (У) МИД России, 2008. – С. 122 – 125.
8. Офіційний сайт офіс – групи ШОС БРІКС Уфа 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ufa2015.ru/>
9. Офіційний сайт Президента Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kremlin.ru/>
10. Сідоров В. І. БРІКС та США: розвиток партнерських відносин або загроза? / В. І. Сідоров, М. С. Пихтіна // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Сер. : Економічні науки, – 2012. – Т. 15, № 1. – С. 118 – 131.
11. Соглашение государств – членов ШОС о проведении совместных военных учений [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://asozd2b.duma.gov.ru/work/dz.nsf/ByID/EE3EFBF83C095258C325757F004B1517/\\$File/soglashenie.rtf?OpenElement](http://asozd2b.duma.gov.ru/work/dz.nsf/ByID/EE3EFBF83C095258C325757F004B1517/$File/soglashenie.rtf?OpenElement)
12. Соглашение между государствами – членами Шанхайской Организации Сотрудничества о Региональной антитеррористической структуре [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.mid.ru/dip_vest.nsf/99b2ddc4f717c733c32567370042ee43/c603b3915829207dc32568890029bb34?OpenDocument
13. Федеральный закон от 26 мая 1997г. № 87 – ФЗ «О ратификации соглашения между Российской Федерацией, Республикой Казахстан, Киргизской Республикой, Республикой Таджикистан и Китайской Народной Республикой об укреплении доверия в военной области и районе границы» // Собрание законодательства РФ. – 1997. – № 22.
14. Чечурина М. Н. Международная интеграция и международные организации: учеб. / М. Н. Чечурина. – Мурманск : МГТУ, 2012. – 269 с.
15. Chitour C. E. Les BRICS et la construction du nouveau monde (BRICS countries in the construction of the new world) / Chitour C. E. // L'Expression. – 2012 [Electronic resource]. – Way of access : http://www.lexpressiondz.com/chroniques/analyses_du_professeur_chitour/151202-une-utopie-a-notre-portee.html
16. Data. World bank [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.ufa2015.ru/>
17. O'Neill, Jim (2001) Building Better Global Economic BRICs / O'Neill, Jim [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> (Accessed 10 Aug 2013)
18. The World Factbook CIA [Electronic resource]. – Way of access : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>